

บทที่ 6

การจัดการเลี้ยงสัตว์เบื้องต้น

1. หัวข้อการสอน

- 1.1 การจัดการเลี้ยงดูโคนม
- 1.2 การจัดการเลี้ยงดูโคเนื้อ
- 1.3 การจัดการเลี้ยงดูกระบือ
- 1.4 การจัดการเลี้ยงดูแพะ-แกะ
- 1.5 การจัดการเลี้ยงดูสุกร
- 1.6 การจัดการเลี้ยงดูไก่เนื้อ
- 1.7 การจัดการเลี้ยงดูไก่ไข่

2. สาระสำคัญ

การเลี้ยงสัตว์ให้ประสบความสำเร็จได้นั้นต้องมีองค์ประกอบอยู่ 3 ส่วนด้วยกัน คือ มีพันธุ์สัตว์ที่ดี มีอาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ที่ดี และมีการจัดการฟาร์มที่ดี หากผู้เลี้ยงสัตว์มีการบริหารจัดการฟาร์มที่ดี มีการวางแผนการเลี้ยงสัตว์ที่ดีแล้วการดำเนินงานกิจการเลี้ยงสัตว์จะประสบความสำเร็จ ดังนั้นผู้ที่ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการฟาร์มที่ดีในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดการเลี้ยงดูสัตว์ การจัดการให้อาหารสัตว์ การจัดการโรงเรือน การจัดการเรื่องสุขภาพและการควบคุมป้องกันโรค เป็นต้น สัตว์แต่ละชนิดจะใช้วิธีการจัดการที่แตกต่างกันออกไป พื้นฐานความรู้เรื่องการจัดการฟาร์มมีความสำคัญสำหรับการเลี้ยงดูสัตว์มาก หากผู้เลี้ยงสัตว์มีการจัดการที่ดีและถูกต้องจะทำให้การเลี้ยงสัตว์เกิดผลกำไรสูงสุดได้

3. จุดประสงค์การสอน

- 3.1 มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการสัตว์เศรษฐกิจ
- 3.2 จัดการสัตว์เศรษฐกิจที่มอบหมายได้

4. เนื้อหา

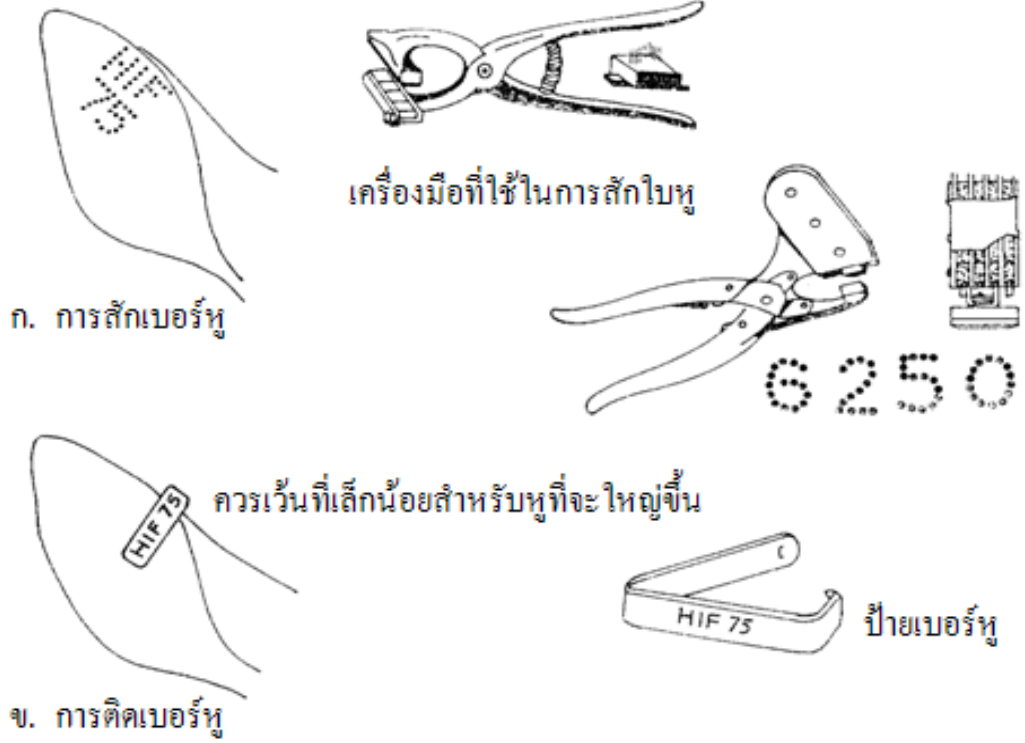
4.1 การจัดการเลี้ยงดูโคนม

การจัดการเลี้ยงดูโคนมเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยากพอสมควรเนื่องจากต้องการให้แม่โคผลิตน้ำนมให้กับผู้เลี้ยงให้ได้ปริมาณมากที่สุด ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องศึกษาวิธีการจัดการเลี้ยงดูโคนมตั้งแต่คลอดออกมาเป็นลูกโคนมจนกระทั่งโตเป็นโคสาวทำการผสม ตั้งท้อง คลอดลูก และให้นม ซึ่งการจัดการเลี้ยงดูโคนมในแต่ละระยะของการเจริญเติบโต มีดังต่อไปนี้

4.1.1 การจัดการเลี้ยงดูโคนมแรกเกิดถึงหย่านม

การจัดการเลี้ยงดูลูกโคนมแรกเกิดถึงหย่านมเป็นสิ่งสำคัญช่วงหนึ่งของการจัดการเลี้ยงดูโคนม ในช่วงนี้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ลูกโคนมที่หย่านมเร็วมีสุขภาพสมบูรณ์ และเพื่อเตรียมความพร้อมในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ลูกโคเจริญเติบโตไปเป็นแม่โคนมที่เหมาะสมที่สุด การจัดการเลี้ยงดูลูกโคนมแรกเกิดถึงหย่านมปฏิบัติได้ดังนี้

- ก. ทำความสะอาดตัวลูก ตัดสายสะดือ ชั่งน้ำหนัก วัดขนาดแรกเกิด สักเบอร์หู (tattoo) (ภาพที่ 6.1)
- ข. ให้กินนมน้ำเหลือง (colostrum) ภายใน 1 ชั่วโมง แรกเกิด วันละ 2 มื้อ ๆ ละ 2 ลิตร ตลอด 3 วัน โดยหัดให้ลูกโคกินนมจากถังพลาสติก (ภาพที่ 6.2)
- ค. จดบันทึกพันธุประวัติลูกโคทุกตัว (ภาพที่ 6.1)
- ง. ฉีดวิตามินเอซีอี 1 ซีซี. ครั้งแรกเมื่ออายุ 2-3 วัน ครั้งต่อไป เมื่ออายุ 7 และ 14 วัน
- จ. ให้นมอาหารข้น หญ้า น้ำ ตามโปรแกรม
- ฉ. การจัดการอื่น เช่น ตัดหัวนมเกินภายในอายุ 14 วัน ทำลายเขาและตอนเพศผู้ก่อนอายุ 3 เดือน ถ่ายพยาธิเมื่ออายุ 3-4 สัปดาห์ (ภาพที่ 6.3)

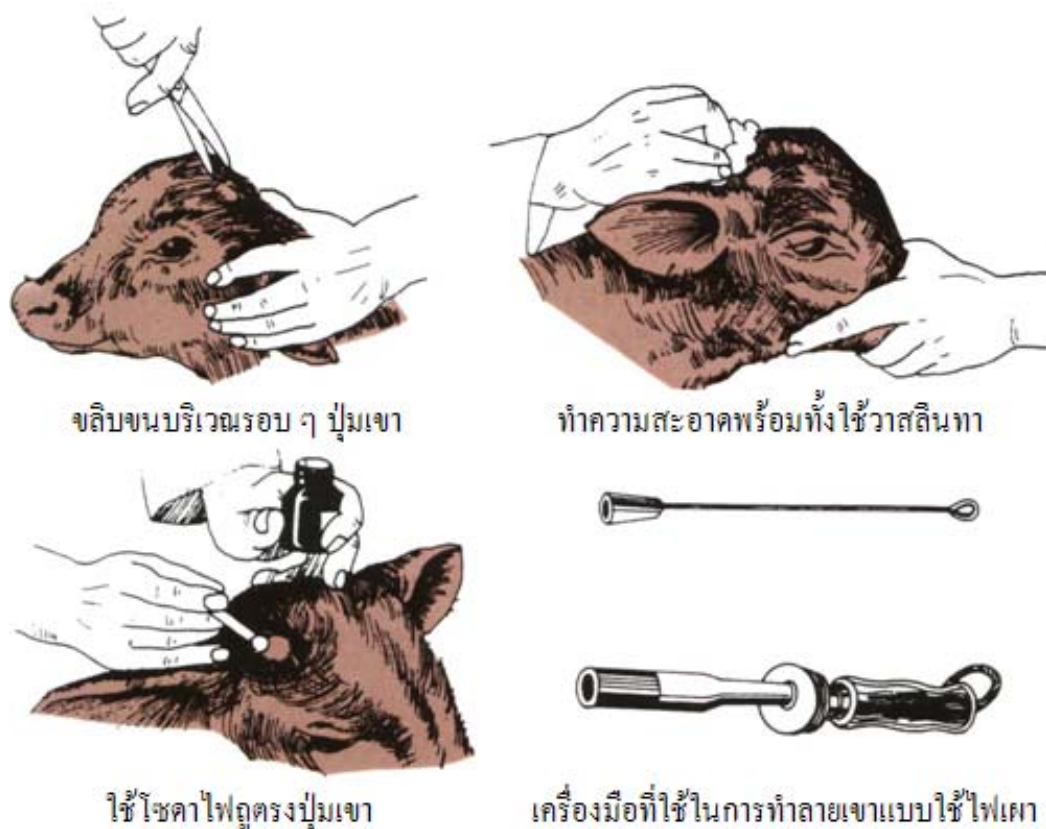
ภาพที่ 6.1 การทำเครื่องหมายประจำตัว

ที่มา: สุโขทัยธรรมมาธิราช (2537)

ภาพที่ 6.2 การฝึกหัดให้ลูกโคกินนมจากถัง

ที่มา: อุทัย (2543)

ภาพที่ 6.3 การทำลายเขาลูกโค

ที่มา: อุทัย (2543)

4.1.2 การจัดการเลี้ยงดูโคนมระยะหลังหย่านม

การจัดการเลี้ยงดูโคนมในช่วงนี้มีจุดประสงค์ คือ การเลี้ยงให้ลูกโคโตเร็วโดยเสียต้นทุนต่ำสุด ให้เข้าสู่วัยหนุ่มสาวเร็วที่สุดพร้อมที่จะผสมพันธุ์ให้ได้ลูกที่แข็งแรงและรอดชีวิตให้มากที่สุด จัดได้ว่าเป็นระยะที่มีความสำคัญระยะหนึ่ง หากเราจัดการลูกโคหลังหย่านมดีก็จะได้แม่โคที่สมบูรณ์พร้อมที่จะให้น้ำนมแก่ผู้เลี้ยงในปริมาณสูงสุด การจัดการโคนมหลังหย่านมมีการจัดการดังนี้

ก. ให้อาหารชั้นโปรตีน 16–18 เปอร์เซ็นต์ ให้กินวันละ 2–3 กก. หญ้าและน้ำ ให้กินเต็มที่

ข. การจัดการอื่น ๆ เช่น ชั่งน้ำหนัก วัดขนาด ที่อายุหย่านม 4 เดือน ติดเบอร์หู (ear tag) ให้วัคซีนป้องกันโรคแท้งติดต่อบลูเชลลา เสตรน-19 แก่โคเพศเมียอายุ 3–8 เดือน คัดแยกเพศ แยกฝูง เป็นฝูงเพศผู้ไม่ตอน ฝูงเพศเมีย (อาจรวมกับเพศผู้ตอน) โดยผ่านการถ่ายพยาธิแล้วถ่ายพยาธิ

ตัวกลมซ้ำเมื่ออายุ 3 และ 6 เดือน ต่อไปถ่ายทุกปี ปีละ 1 ครั้ง ถ่ายพยาธิใบไม้ เมื่ออายุ 8 เดือนขึ้นไป ต่อไปถ่ายยาทุกปี ปีละ 2 ครั้ง (ชาติรี, 2548)

4.1.3 การเลี้ยงดูโคนมรุ่นโคนมสาว

เมื่อพ้นระยะหย่านมแล้วโคนมก็จะเข้าสู่วัยสาว โดยที่แม่โคจะเริ่มแสดงอาการเป็นสัดเมื่ออายุ 12 เดือน แต่อายุที่เหมาะสมสำหรับการผสมพันธุ์คือ 15-18 เดือน ซึ่งมีการจัดการดังนี้

ก. การให้อาหารโครุ่น-โคสาว

- 1) ให้อาหารข้น โปรตีน 16 เปอร์เซ็นต์ วันละ 1-4 กิโลกรัม
- 2) หญ้าและน้ำ ให้เต็มที่
- 3) อาหารแร่ให้กินตามใจชอบ

ข. การจัดการโครุ่น - โคสาว

- 1) คัดเลือก แยกฝูง เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ทดแทน
- 3) เพศผู้ จำหน่าย หรือตอน แล้วขุนส่งโรงฆ่า
- 3) ให้อาหารข้นป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย และคอบวม ปีละ 2 ครั้ง
- 4) ทำการผสมเมื่อโคสาวแสดงอาการเป็นสัดโดยจะแสดงอาการกระวนกระวาย ส่งเสียงร้อง ไม่กินหญ้า อวัยวะเพศบวมแดงมีน้ำเมือกไหล ชอบขืนจี๊ทับตัวอื่นและยอมให้ตัวอื่นขืนทับจะแสดงอาการเป็นสัดอยู่ 12 ชั่วโมง ระยะที่เหมาะสมต่อการผสมพันธุ์ คือ ชั่วโมงที่ 8-15
- 5) ปลอ่ยให้ลงทะเล่ิมหญ้าในแปลง

4.1.4 การจัดการเลี้ยงดูแม่โคนมระยะตั้งท้องถึงคลอด

การจัดการแม่โคนมระยะนี้สำคัญมากเนื่องจากเป็นระยะที่ลูกโคในท้องมีการพัฒนา อวัยวะต่าง ๆ เพื่อออกมาเป็นลูกโคที่สมบูรณ์แข็งแรง อีกอย่างหนึ่งคือเป็นช่วงที่แม่โคนมมีการพัฒนาระบบเต้านมเพื่อรองรับการให้นมเมื่อคลอดลูกแล้ว หากผู้เลี้ยงมีการปฏิบัติต่อแม่โคอย่างถูกต้องแล้วลูกที่คลอดออกมาก็จะสมบูรณ์แข็งแรง แม่โคนมจะมีระบบเต้านมที่สมบูรณ์พร้อมที่จะให้นมต่อไป การจัดการเลี้ยงดูแม่โคนมระยะตั้งท้องถึงระยะคลอดปฏิบัติได้ดังนี้

ก. ในโคสาวท้องแรก มีการจัดการดังนี้

- 1) ให้อาหารข้นโปรตีน 16 เปอร์เซ็นต์ วันละ 1-4 กก. และเพิ่มทีละน้อยในช่วง 30-40 วัน ก่อนคลอด (ภาพที่ 6.4)
- 2) ถ่ายพยาธิก่อนคลอด
- 3) ก่อนคลอด 7 วัน นำเข้าคอกคลอดปูด้วยฟางหญ้าที่สะอาด
- 4) ช่วง 4-7 วันก่อนคลอด ให้วิตามินเอดีอี แร่ธาตุโดยเฉพาะแคลเซียมและฟอสฟอรัส
- 5) ช่วง 7 วัน ก่อนคลอดให้อาหารฟาม เช่น รำอ่อน

6) ฝึกให้แม่โคเข้าชอกรีดนมเพื่อความคุ้นเคย เมื่อถึงเวลารีดแม่โคจะได้ไม่กลัวและไม่อึดนม โดยฝึกเข้าชอกรีดนม 30 วันก่อนคลอด (วิโรจน์, 2546)

ข. แม่โคให้ลูกมาแล้ว มีการจัดการดังนี้

ดังนี้

1) หยุตรีดนมก่อนคลอด (dry) 60 วัน กรณีแม่โคให้นมมาก ๆ ปฏิบัติ

กายบ้าง

- ลดอาหารชั้นลง จนถึงงดให้อาหารชั้น

- ฉีดวิตามินเอดีอีให้กับแม่โค

- ช่วงหยุตรีด 60 วัน ให้หญ้าสดเต็มที่และให้แม่โคออกกำลังกาย

- ช่วงระยะการหยุตรีดนมอาจใช้เวลา 7-10 วัน

2) ช่วง 30-45 วัน ก่อนคลอด เพิ่มอาหารชั้นทีละน้อย

3) การจัดการอื่น เช่นเดียวกับโคสาวท้องแรก

4) ถ้าลูกโคคลอดออกมาแล้วรกไม่ออกภายใน 2-6 ชั่วโมง ต้องฉีดยา

ช่วยขับรก (ภาพที่ 6.5)

5) ถ้านมคัดผู้เลี้ยงจะต้องช่วยรีดน้ำนมออกบ้าง มิฉะนั้นจะทำให้เกิดเต้านมอักเสบได้

นมอักเสบได้

ภาพที่ 6.4 แม่วัวนมใกล้คลอด

ที่มา: อุทัย (2543)

ภาพที่ 6.5 ท่าคลอดปกติของลูกโค

ที่มา: สุขุโทษัยธรรมมาธิราช (2545)

4.1.5 การจัดการเลี้ยงดูแม่โคระยะให้นม

การจัดการเลี้ยงดูแม่โคระยะให้นมนั้นจะต้องมีความระมัดระวังเป็นพิเศษเนื่องจากระยะนี้เป็นระยะที่แม่โคให้ผลผลิตต่อผู้เลี้ยง หากผู้เลี้ยงปฏิบัติต่อแม่โคไม่ถูกต้อง แม่โคก็จะให้นมในปริมาณต่ำ การปฏิบัติช่วงแม่โคให้นมทำได้ดังนี้

- ก. หลังคลอดควรฉีดยาปฏิชีวนะ และให้ยาสอดช่องคลอด เช่นเดียวกับในโคเนื้อ นิตวิตามินเอดีอี ตัวละ 5 ซีซี. ในแม่โคที่ให้นมมาก ๆ
- ข. รกจะต้องออกมาภายใน 6 ชั่วโมง หลังคลอด
- ค. ให้อาหารหยابในช่วงอากาศเย็นสบาย ตอนเช้า-เย็นให้อาหารชั้น โปรตีน 16-18 เปอร์เซ็นต์ วันละ 2 เวลา เช้า-เย็น คัดจากนม 4 กิโลกรัม จะให้อาหารชั้น 1 กิโลกรัมหญ้าสด/น้ำให้เต็มที่
- ง. ตรวจสัต์ จะปรากฏหลังคลอดภายใน 60 วัน พบสัต์ครั้งที่ 2 ผสมเทียมได้ทันที
- จ. รีดนม วันละ 2 ครั้ง เช้าและเย็น รีดด้วยมือหรือใช้เครื่องรีด (ภาพที่ 6.6)

ก. การรีดนมด้วยเครื่องรีดนม

ข. การรีดนมด้วยมือ

ภาพที่ 6.6 การรีดนมด้วยเครื่องและรีดนมด้วยมือ

ที่มา กรมปศุสัตว์ (2540)